

Har EU et alternativ til USA's politik i Mellemøsten?

Af Lars Erslev Andersen

I takt med at krisen i Irak går fra slem til katastrofal er kritikken af den amerikanske regering under George W. Bush vokset langt ind i præsidentens eget parti. Bush-regeringens Mellemøstpolitik blev formuleret som konsekvens af terrorangrebene 11. september 2001 og et central punkt var fjernelsen af tyrannen Saddam Hussein, som samtidig skulle sende demokratiske chokbølger ud i hele det arabiske Mellemøsten. Lige fra starten mødte dette projekt voldsom kritik i Europa, der ligefrem blev alvorligt splittet mellem de tysk-fransk ledede modstandere over for de stater, der under Englands ledelse villigt sluttede op om den nye Bush-doktrin. Selvom flere af USA's koalitions partnere i EU i dag har fået et andet syn på velsignelserne ved at gå i krig i Irak, som f.eks. Spanien, Italien og på det seneste også Danmark, er splittelsen over Irak-krigen fire år efter dens igangsættelse på ingen måde helet.

Det dokumenteres til fulde i en netop udkommet bog af den britiske Mellemøstforsker Richard Youngs: *Europe and the Middle East. In the the Shadow of September 11*. Den leverer en udmærket oversigt over EU's Mellemøstpolitik efter 11. september. Selvom diskussionen om grundlaget for Irak-krigen for længst er forstummet i Europa, spiller den – som Youngs så klart viser – ikke desto mindre stadig en vigtig og ejendommelig rolle, når EU-landene indbyrdes forsøger at nå til enighed om en overordnet strategisk Mellemøstpolitik. Nemlig på den måde, at de gamle modstandere mod Irak-krigen med Frankrig i spidsen mere synes at prioritere sin politik som det modsatte af USA's politik end den baseres på konkrete analyser af forholdene i regionen: Youngs henviser således til, at da USA efter afsættelsen af Saddam Hussein argumenterede for at udpege nogle midlertidige og repræsentative irakiske ledere til at stå i spidsen for en politisk proces, som gradvist skulle indføre demokrati, argumenterede Frankrig for fuldt demokrati og frie valg her og nu, uagtet Frankrig andre steder, som f.eks. i Kosovo, tidligere havde indtaget det samme synspunkt som det amerikanske i Irak. I forholdet til Frankrigs og dermed EU's politik over for Irak efter 2003 har det været sådan, at den blev formuleret mere efter bestik af den amerikanske politik, end af den konkrete situation i Irak, hvilket jo klart nok ikke er særlig konstruktivt.

Dette er en af de tankevækkende detaljer i Richard Youngs bog, der udmærker sig ved gennem en række casestudies at give et samlet overblik over EU's politik i Mellemøsten efter 11. september frem til begyndelsen af 2006. Et sådant overblik er ikke mindst interessant i lyset af den voldsomme kritik af USA's politik i regionen, fordi den europæiske tilgang til Mellemøsten måske kan fremstå som et alternativ til en fejlslagen Bush-politik. Kigges EU's politik efter i sømmene er der imidlertid ikke meget alternativ at hente. Faktisk kan man ikke engang tale om, at EU har én politik eller én strategi i Mellemøsten, men mange forskellige, der oven i købet ofte er i modstrid med hinanden.

Der er flere grunde til, at det trods mange fine ord, adskillige møder og konferencer og storladne erklæringer på mange niveauer, ikke er lykkedes at gennemføre en EU Mellemøstpolitik baseret på et sæt fælles målsætninger. For det første er der hensynet til USA, hvor adskillige af de europæiske lande i Mellemøsten ønsker at distancere sig fra det stadigt mere upopulære Amerika. Konsekvensen er, at amerikanske forslag afvises blot fordi de er amerikanske. Dette kommer bl.a. til udtryk i europæernes mildest talt tøvende opbakning til G8 erklæringen om lancering af et *Broader Middle East Initiative*. Men der er også interne forhold blandt EU-landene som forhindrer et samlet initiativ. Der er simpelthen for mange forskellige og modstridende nationale interesser: Spanien ønsker ikke for megen vægt på en bred Mellemøstpolitik, der inddrager GCC (Staterne i Den Arabiske Golf) fordi spanierne frygter, det vil fjerne ressourcer og fokus fra Barcelona-processen (EU's Middelhavspolitik med fokus på Nordafrika og Levanten), som Spanien føler faderskab for. Frankrig har sin egen dagsorden, der dog i 2005 og 2006 i Libanon-krisen nærmede sig den amerikanske. Franskmændene vil gerne være med der, hvor beslutninger om internationale forhold træffes og samtidig fremstå som et alternativ til Washington. Dette indebærer på den ene side en klar distance til USA, men samtidig ikke en selvvalgt international isolation, som var resultatet af det franske diplomatiske spil op til Irak-krigen. Derfor prøver Frankrig både at nærme sig USA og køre sit eget spil i Mellemøsten. England og Danmark har hele tiden skubbet på for en mere aktiv europæisk rolle i Palæstina-konflikten, hvor Tyskland på sin side prioriterer støtte til Israel. De nordiske lande prioriterer vægt på menneskerettighedsspørgsmål, mens andre lande ser mere alvorligt på risikoen for spredning af maseødelæggelsesvåben. Endelig har de forskellige europæiske stater meget varierede økonomiske engagementer og handelsinteresser i Mellemøsten, hvor Frankrig og England i 1990'erne tjente store penge på at sælge våben til GCC, mens Tyskland og Italien jager økonomiske kontrakter i Iran og Spanien stort set kun har blik for Nordafrika.

Ifølge Richard Youngs har denne situation overordnet haft to konsekvenser: For det første har EU's politik i Mellemøsten reelt mest haft karakter af en videreførelse og forstærkning af den strategi, der blev vedtaget med Barcelona-processen og som baserer sig på teorien om, at økonomisk integration og kulturelt samarbejde vil medføre politiske reformer og liberalisering. Får landene markedsøkonomi og frihandel samtidig med at kvinder, medier, fagforeninger og uddannelse får europæisk støtte i form af investeringer i det, der kaldes civilsamfundet, kommer demokratisering nærmest af sig selv, er parolen. Det er det, der kaldes blød sikkerhedspolitik. For det andet har grundpillerne i GCC regionen været sikkerhed og olie. Begge bestræbelser har kun givet magre resultater målt på graden af demokratisering og europæisk indflydelse på regionens politik. Den for europæerne lidt beske konklusion er, at det forstærkede fokus på demokratisering i regionen stort set er resultat af amerikansk pres og at staterne i Mellemøsten i nogen grad har kunnet stille amerikanerne tilfredse ved at bruge EU's bløde sikkerhedspolitik som et skjold til på overfladen at lægge en demokratisk fernis. F.eks. ved at tillade EU at støtte NGO'er, men som alle ved, lever de mellemøstlige civilsamfundsorganisationer på de autoritære staters nåde og bekostning. I GCC har EU's bløde sikkerhedspolitiske tilgang, hvor tilbud om økonomisk samarbejde skal være lokkemaden til, at kravet om politiske reformer indfris, vist sig helt impotent simpelthen fordi GCC landene takket være deres olie og de stigende oliepriser slet ikke har brug for EU's penge, hvorimod EU har brug for deres olie. Tilsvarende har EU ikke haft succes i spørgsmålet om Irans atomenergiprogram, der stadig kører på fuld kraft. For EU var problemet om de nordiske landes stærke fokus på menneskerettighedsområdet ville blokere eller befordre forhandlingerne om at få stoppet iranernes berigelse af uran. Det første synspunkt vandt indpas med det resultat, at dialogen om menneskerettigheder stor set er sat i bero samtidig med, at Iran lystigt fortsætter med at udvikle sit atomprogram.

Konklusionen er, at EU's bløde sikkerhedspolitik baseret på økonomisk integration og kulturelt samarbejde ikke har ført til politiske fremskridt i retning af demokrati. Hvor der på overfladen er sket demokratiske krusninger som f.eks. med lokalvalg i Saudi-Arabien, uheldige valg i Det Palæstinensiske Selvstyre og forlorte politiske reformer i Egypten, er det hver gang sket som et resultat af amerikansk bulldren og ikke som følge af europæisk satsning på civilsamfund. Den forstemmende konstatering er således, at mens amerikansk Mellemøstpolitik efter 11. september tværtimod at føre til demokratisering af de arabiske lande er resulteret i en situation, hvor

katastrofen i Irak i dag truer med at sprede vold og ustabilitet til hele regionen, har EU ikke formået at lancere et alternativ, der kunne give løfter om en mere konstruktiv politik. Med andre ord befinder Vestens Mellemøstpolitik sig i dag i en tilstand af rådvild forvirring, hvor ingen af de to sider i det transatlantiske forhold mellem Europa og USA reelt har noget at byde på. Den situation ændrer sig først, hvis EU omsider kunne finde ud af at formulere og gennemføre en fælles udenrigs- og sikkerhedspolitik baseret på fælles mål som medlemslandene ville forpligte sig på faktisk at følge eller at en ny regering i Washington kunne se på regionen med friske øjne og lægge en ny strategi, der meget bedre vil kunne udnytte den kolossale økonomiske, militære og politiske indflydelse USA fremdeles har i Mellemøsten – trods upopularitet og anti-amerikanisme. For selvom europæerne måske mere populære i Mellemøsten end amerikanerne er det fremdeles USA, der sætter den politiske dagsorden. Det har det mislykkede Irak-projekt ikke lavet om på og derfor kigger EU landene hele tiden på USA, når de vil formulere en politik i Mellemøsten. Og derfor virker det noget patetisk, når EU bringes på bane som et alternativ til USA i Mellemøsten.